

Spomini operacijske medicinske sestre Ade Ličen

Marjeta Berkopec

Operacijska medicinska sestra Ada Ličen med delom
(Fotografija: avtor neznan, vir Ada Ličen)

Že več kot deset let tudi v Sloveniji 15. februarja obeležujemo dan operacijskih medicinskih sester Evrope. Zato smo se v tokratni številki podali na pot spominov z operacijsko medicinsko sestro Ado Ličen, ki je pustila viden pečat v slovenski perioperativni zdravstveni negi.

Ada Ličen se je leta 1935 rodila v Črničah, naselju v osrčju Vipavske doline. Oče, ki se je izučil za peka, je med vajeniško dobo kot prostovoljec pomagal pri Zelenem križu v Gorici v Italiji. Po vojni je najprej delal kot reševalec na reševalni postaji v Solkanu, pozneje pa je bil bolničar v vipavski bolnišnici. Prav obiski očeta v službi in spodbuda prim. Peršiča so vplivali na njeno odločitev, da se je po končani nižji gimnaziji v Ajdovščini leta 1950 vpisala na srednjo šolo za medicinske sestre v Ljubljani. V času šolanja je tako kot druge učenke stanovala v internatu uršulinskega samostana poleg uršulinske cerkve sv. Trojice na Kongresnem trgu, kjer je bil tudi sedež medicinske šole. V spominu ji je ostal zelo strog režim življenja v času šolanja in bivanja v internatu. Ob prihodu so vsaki učenki dodelili posteljo, omaro, nočno omarico in pogosto so nadzorovali red v omarah. »Kadar ni bilo vse lepo zloženo, te je čakalo vse na tleh pred omaro, da so tudi ostale videle, kdo se ne drži pravil,« se spominja Ada. Dopoldne so imeli vaje na kliničnih oddelkih ljubljanske bolnišnice,

popoldne pa predavanja. Klinične predmete so poučevali na klinikah, splošne pa v šoli. Profesorji so bili strogi in ni bilo popuščenja, tako da šolanja niso zaključile vse vpisane gojenke. Tudi proste ure so bile strogo nadzorovane, pregledovali so, kako so skrbele za osebno higieno, se oblačile in pogosto so imele tudi nočne nadzore. Občasno so si lahko skupinsko, na stojšču, ogledale opero in ob nedeljah šle na popoldanski ples. Večernih izhodov niso imele in nobeni ni prišlo na misel, da bi prekršila hora legalis ob 19. uri, saj bi potem ostala pred vrati visokega obzidja samostana. V času šolanja je domače obiskala le dvakrat na leto. Po končani šoli je leta 1954 skupaj s kolegico Bernardko Fatur opravila še tečaj za instrumentarke. Obe sta marca 1955 nastopili prvo službo v bolnišnici na Golniku. V eni od bolnišničnih zgradb so jima dodelili podstrešno sobico, v kateri sta stanovali in bili lahko ves čas dosegljivi. Poleg dela v operacijski dvorani je bilo treba pomagati tudi na oddelku za pooperativo, na rentgenu in transfuzijski postaji, kjer je pač bila potreba.

Jeseni leta 1956 je prejela pismo staršev, da se bo v prostore stare šempetrške bolnišnice za kostno tuberkulozo, ki so jo preselili v Valdoltro, selila kirurgija iz Vipave, na novo pa bodo odprli otološki, ginekološki in pediatrični oddelek. Ada Ličen je poslala prošnjo in prejela odgovor otologa dr. Valentinčiča, da bosta obe s kolegico Bernardko Fatur sprejeti na novi otološki oddelek za delo v operacijski dvorani, še prej pa ju za mesec dni pošilja na usposabljanje v operacijsko dvorano na Otološko kliniko v Ljubljani. 1. 12. 1956 sta obe prišli v

ново službo in našli prazno bolnišnico, srečali sta samo čistilce v modro-belih črtastih haljah, skoraj kot zapornike. Na upravi bolnišnice so ju napotili v grajsko stavbo poleg bolnišnice, kjer je bilo skladišče. Tam sta dobili enako obleko kot čistilci in tudi zanju se je začelo čiščenje. Po uradnem odprtju bolnišnice so začeli opremljati oddelke. Z vso vnemo sta se obe kolegici lotili opremljanja otološke operacijske dvorane.

Generacija deklet, ki je bila leta 1950 vpisana na srednjo medicinsko šolo v Ljubljani. (Fotografija: avtor neznan, vir Ada Ličen)

Ker pa so odprli tudi ginekološki oddelek, so na upravi kmalu ugotovili, da si ob takem pomanjkanju medicinskih sester ne morejo privoščiti dveh šolanih medicinskih sester na istem oddelku.

Tako je Ada Ličen začela na novo postavljati in organizirati ginekološki oddelek ter izbirati pohištvo in vso opremo za oddelek in ambulanto. Za prve ginekološke operacije je dr. Brezigar, ki je v tistem času opravil specialistični izpit iz ginekologije (bil je prvi ginekolog v Šempetru), iz ljubljanske ginekološke klinike prinesel štiri instrumente (kar je imenoval »moj instrument«), druge instrumente in vse potrebno si je morala

Ada izposojati pri kirurških instrumentarkah, ki so prišle iz Vipave. Poleg vsega dela na ginekološkem oddelku je morala občasno v popoldanskem času pomagati tudi v kirurški operacijski dvorani, saj so redni operativni program izvajali tudi v popoldanskem času. Tako se je začela uvajati še na področju anestezije. Pogosto je sama ostala za anestezijo, takrat še z etrom. Kakšen mesec je delala tudi v laboratoriju, kamor so jo premestili tik pred porodom.

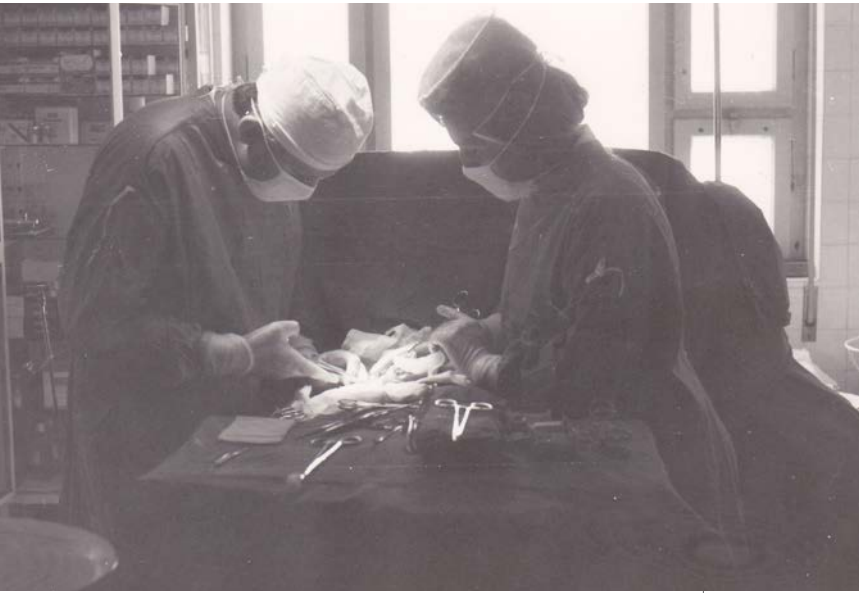
Septembra 1958 se je po treh mesecih porodniškega dopusta vrnila na delo, takrat je bila razporejena kot instrumentarka na kirurgiji. Spet se je začelo intenzivno učenje in pridobivanje novih znanj za širok delokrog v kirurških operacijskih dvoranah. Ada se spominja prvih šestih let kot izredno težkega obdobja, saj ji starejše kolegice, priučene bolničarke, ki so prišle iz vipavske bolnišnice, pri učenju niso bile v pomoč. Pogosto je bila prepuščena lastni iznajdljivosti. Dela je bilo veliko, instrumentarke so morale same pripravljati ves material za operacijske posege. V celotni bolnišnici je bil samo manjši avtoklav in material so sterilizirale za vso bolnišnico. Iz pralnice so v platnenih culah dobile oprano perilo. Vse komprese, operacijske rjuhe in kirurške plašče je bilo treba najprej pravilno zložiti, za operativni poseg so jih naložile v bobne, ki so jih sterilizirale v avtoklavu. Tudi obvezilni material so opran dobile iz pralnice in ga najprej razložile, potem pa spet zlagale zložence, delale tampone, navijale povoje. Uporabljene rokavice so najprej oprale, posušile, jih napihovale, da so ugotovile, ali so cele, in jih potem talkale, sterilizirale in spet uporabljale. Luknje na rokavicah so krpale z majhnimi »flickicami in gumilajzengo«. Že čisto pokrpane so bile še vedno dobre za operacije in preglede. Prav tako so prale, po po-

Prvi operativni poseg v novem COB je bila operacija kolka v 6. operacijski dvorani. Operater prim. dr. Ciril Šubic, asistent dr. Franc Koglot, instrumentarka Ada Ličen, 1983 (Fotografija: avtor neznan, vir Ada Ličen)

sebnem postopku namakale in spirale uporabljene infuzijske in transfuzijske sisteme ter jih spet sestavljale in pripravljale za vnovično uporabo. Kirurške instrumente so prekuhavale v kotličku. Mrežo je bilo treba s posebnimi prijemalkami vzeti iz vrele vode in jo prenesti na sterilno prekrito mizo za instrumente. Če je instrumentarka pozabila dodati na mrežo kakšen instrument, ki ga je kirurg potreboval, ni bilo prijetno, saj je to pomenilo dodatno čakanje za prekuhanje tega instrumenta. Najteže je bilo z dreni in gumijastimi cevmi za aspirator, mimogrede je kakšen dren pogledal čez rob – in postopek prekuhanja je bilo treba ponoviti. V tem obdobju je Ada Ličen redno dajala tudi anestezijo, za kar ji je pripadal dodatek pri plači. Dodatek za anestezijo ima na plačilni listi še leta 1968. Za anestezijo je tudi dežurala. V dežurni službi so morale instrumentarke opravljati tudi delo višje medicinske sestre na kirurškem oddelku in ambulanti.

Leta 1964 je najprej nadomeščala vodilno instrumentarko, pozneje pa prevzela vodenje oddelka in postala glavna instrumentarka. Ob delu je uspešno zaključila višjo šolo. Ves čas jo je gnala želja po napredku in izboljšavah v operacijski zdravstveni negi, žal pa ni bilo nikakršne literature. O tem, kje bi lahko pridobila ustrezna znanja, je govorila s prim. dr. Poljšakom, predstojnikom kirurškega oddelka, ki ji je pomagal pri strokovnem obisku Ortopedske klinike v Ljubljani. Ada Ličen pove, da je bil to zanjo popolnoma nov svet, saj so tam že uporabljali komplete za posamezne operativne posege,

Med operativnim posegom, desno Ada Ličen
(Fotografija: avtor neznan, vir Ada Ličen)

imeli sterilno zavite sete in mreže z instrumenti. Vida Milčinski, takratna glavna instrumentarka Ortopedske klinike, ji je v enem tednu resnično pokazala celoten proces dela in ji odprla vrata tudi v Sanolabor, da jih je Ada lahko potem neposredno poklicala, ko je bilo treba naročiti kirurške instrumente in material. Včasih so tudi po več mesecev čakali na naročilo in pogosto so prav prijateljske vezi med glavnimi instrumentarkami pomagale, da so s posojanjem materialov med ustanovami lahko zagotovile nemoteno delo.

V danih pogojih je skušala v operacijsko delovno okolje uvesti čim več izboljšav, ki so se kljub občasnemu negodovanju sodelavcev vedno izkazale za dobre rešitve. Uvedla je nov režim za preoblačenje in preobuvanje pred vstopom v operacijsko dvorano, s črto na hodniku je dala označiti čisto in nečisto cono. Dojemljiva za novosti je na strokovni ekskurziji v tujini opazila torakalne plašče (imajo sterilno pokrit hrbet), ki jih pri nas še niso poznali. Njeno idejo so uresničili v tovarni delovnih oblačil Prevent v Mislinji. Na upravi bolnišnice ji je celo uspelo dokazati stroškovno učinkovitost oblikovanja skupine za pripravo materialov (pranje, priprava in sterilizacija rokavic, steklenih brizgalk, igel) za celotno bolnišnico; ta je delovala v okviru lekarne. S tem je bil postavljen zametek za novo centralno sterilizacijo. Njene organizacijske sposobnosti in široko strokovno znanje so izkoristili tudi v projektni skupini za novogradnjo oz. nadaljevanje gradnje več let stoječega skeleta Splošne bolnišnice »dr. Franca Derganca«

v Šempetru pri Novi Gorici. Čeprav je bila edina medicinska sestra v skupini, je bila vztrajna pogajalka pri strokovno utemeljenih zahtevah glede materialov in opreme. V času priprave za delo v novih operacijskih prostorih se je organizirala centralna instrumentarska služba, ki je združila kirurške, ginekološke in otološke instrumentarke. Leta 1977 je tako postala glavna instrumentarka bolnišnice. Centralna instrumentarska služba je v začetku dobro delovala, sčasoma pa so se začele pojavljati težave z razpisom dežurne službe. Ker je vodstvo ni podpiralo, ko je opozarjala na težave, je vedno dosledna in načelna do sebe in sodelavcev odstopila z vodilnega mesta in za dve leti sprejela nov izziv v poklicu, delo na dializi.

Tik pred selitvijo v nove prostore centralnega operacijskega bloka leta 1983 je na prošnjo direktorja bolnišnice spet prevzela mesto glavne operacijske medicinske sestre in v enem letu uspešno izpeljala projekt selitve in zagon dela v novih prostorih. Centralni operacijski blok je bil za tiste čase najsoodnejše opremljen in organiziran.

Ada je najraje instrumentirala pri travmatoloških operativnih posegih. Ker ji je bila tehnika blizu, je znala poprijeti za prave instrumente in pogosto sama odpraviti tudi napake pri operacijskih mizah. Na tem delovnem mestu je delala do upokojitve leta 1990. Po upokojitvi pa je še dve leti delala kot predstavnica Sherwooda.

Vse od ustanovitve Sekcije operacijskih medicinskih sester je v njej aktivno delovala in jo uspešno vodila v obdobju od leta 1983 do 1987. O njenem delovanju pričajo številna objavljena poročila, v katerih najdemo podatke o različnih dejavnostih strokovne sekcije. Upravičeno je ponosna na organizacijo prvega jugoslovanskega tečaja za medicinske sestre v endoskopiji, ki je bil leta 1986 pod njenim vodstvom organiziran v Novi Gorici.

Ada Ličen je za svoje neprecenljivo strokovno delo prejela številna priznanja. Leta 1976 je prejela odlikovanje predsednika SFRJ – medaljo dela. Leta 1981 ji je bolnišnica podelila priznanje za delo pri izgradnji SB Nova Gorica. Leta 1979 in 1995 je prejela priznanje Sekcije operacijskih medicinskih sester. Leta 2001 ji je srebrni znak podelilo DMSBZT Nova Gorica.